

ARTAN ORANLI TOPRAK VERGİSİ ÜSTÜNE İKİ GÖRÜŞ (*)

(**)

FRANCESCO GUICCIARDINI
(1483 — 1540)

Pisa savaşları sırasında Floransa'da *decima scalata*, yani, toprak gelirleri için artan oranlı bir vergi teklif edilmişti. Teklife göre, gelirine beş düka ya da daha azı değer biçilen, gelirinden yüzde onunu; on düka değer biçilen, gelirinden yüzde on iki buçukunu; on beş düka değer biçilen gelirinden yüzde onbeşini ödeyecek, bu böylece gidecekti. Yani, her beş düka için vergi oranı dörtte bir artırılabilecekti, ama kimse gelirinin onda üçünden çoğunu ödemeyecekti. Şimdi, kentin Büyük Konseyi karşısında bu vergiyi savunan ve ona karşı olan görüşlerin neler olabileceğine bakalım.

VERGİYİ SAVUNAN GÖRÜŞ

Pek Sayın Baylar,

Sizlere sunulan herşey iki yönden ele alınmalı: Bir kere, sunulan şeyin amacı beğenilecek gibi mi? İkincisi, teklif edilen şeyler bu amaçla uyuyor mu gerçekten? İlki bakımından sizlere epeyi bilgi verilmiş ve özgürlüğümüzü, egemenliğimizi istiyorsak bu paranın sağlanması gerektiği gösterilmiştir. Bu konuda söyle-

(*) *International Economic Papers*, No. 9, 1959. Bu çeviriyi, yazıyı okumamı ve çevirmemi salık veren arkadaşım Korkut BORATAV'a borçluyum. B. K.

(**) *Francesco Guicciardini* (1483 - 1540) Floransa'lı ünlü bir tarihçi ve devlet adamı. Ençok bilinen kitabı *Storia d'Italia* Avrupa dillerinden çoğuna çevrilmiş. 16. Yüzyıldaki İtalyan kültür ve düşüncesini nefis bir dille aktardığı söylenen *Storia*, tarih alanında, modern çağadək yapılmış en büyük çalışma sayılıyor. Guicciardini, tarihsel olayların, insan kişiliğini ayrıntılarıyla inceleyerek anlaşılabilirliğini öne süren bir yazar.

Yukarıda, Guicciardini'yi, toprak gelirlerinden alınması teklif edilen bir vergiyi savunan ve bu vergiye karşı olan iki ayrı sözcü kılığında görüyoruz. Yazı, incelikleri ve dilindeki kıvraklık yanında, gelirlerin marjinal faydalarının ar-

necek pek bir şey yok da, bu teklifi kabul edebilmeniz için bunun mutlak gerekli ve akla yatkın olduğunu tanıtlamalı. Şimdiyedek bunun tanıtlanmaması ortada haklı ve akla yatkın gerekçeler bulunmayışından değil, çünkü bunlar sayısız. Bunun nedeni, teklife karşı koyanların yani, varlıklı ve kentin başta gelen adamlarının öfkelerini çekme korkusu. İnanan inandığı gibi davransın. Ben iyi bir kentli gibi, Tanrı'nın izniyle bu kenti yöneten ve beni okullarından birinde hizmet etme görevine, yani kodamanların kudretine karşı yasayı korumaya çağıran Büyük Konsey'in bir oğlu olarak konuşmak istiyorum. Ondan, halkın iyiliği için neyin doğru olduğunu özgürlükle söyleyeceğim; çünkü halkın çocuğuyum, ona hizmet ederim.

Bu vergiye karşı olanlar iki şey öne sürüyorlar. Bu vergi haksız ve zararlıymış. Haksızlık yönünden ileri sürdükleri, bütün vergiler âdilken, bunun âdil olmadığı; yani, bazı kişilerin gelirlerinin onda birini, bazılarınınansa beşte, dörtte ya da üçte birini vereceği. Bir de «zararlıdır, çünkü zenginleri fakirleştirerek bütün kente zarar dokunur; öyle ya, kente şan veren, gerektiğinde imdada koşabilen, fakirlere türlü türlü yardımlar yapanlar zenginlerdir. İşte, akli başında yöneticiler de, bireylerin durumunu değiştirmeye değil, herkesin olduğu gibi kalmasına bakmalı» diyorlar. İlk bakışta bu ileri sürülenler kutsal, doğru, gerçek sözler gibi geliyor insana. Ama işlere biraz daha yakından bakan, yüzeyde görünenlerle kendini aldatmayan biri, bu söylenenlerin fasafiso olduğunu anlar.

Ben artan oranlı verginin haklı ve âdil olduğunu söyleyeceğim; gerçekte, sözü edilen haksızlık ve eşitsizlik, zenginler değil, fakirler için söz konusudur. Çünkü âdil vergi dediğimiz, fakirden olduğu gibi zenginden de alınır. Fakir biri, kente gelirinin onda birini ödediği zaman zengin de gelirinin onda birini öder. Onun için, iş zenginin fakirden daha çok vermesi değil, gelirinden onda birini vermenin, zenginle karşılaştırsak fakir için daha güç oluşudur. Vergide eşitlik, herkesin aynı oranda vermesi değil, ödemelerin herkese eşit ağırlıkla dağılmış olmasıdır.

tıp - azalması, kâr motifleri, vb. yönlerden iktisat - maliye konularındaki çağdaş düşüncelerin ilk belirtilerini de taşıyor.

En önemlisi, Türkiye'de yapılagelen tartışmaları, bugün basit dediğimiz bir çerçevede içinde, ama kalıcılığında birşey eksilmeksizin Guicciardini'de bulabilmemizde sanıyorum. B. K.

Kentlilerin masrafları üç türlü: Bazı masraflar gerekli, bazıları rahat etmek için yapılıyor, bazıları da iyice gereksiz. Geliri elli düka ya da daha az olan adam, bununla gerekli masraflarını bile karşılayamaz; gelirinin onda birini de vergi diye alırsak, ne yapsın, gerekli harcamalarını kısacaktır. Durumu daha iyice biri, örneğin geliri 100 ya da 150 düka olan, biraz rahattır. Rahatlığa harcadığı parayı kısarak gelirinin yüzde oniki buçuğunu ya da yüzde onbeşini verebilir, ama gerekli masraflarını kırmaz. Geliri 250 ya da 300 düka olan, aslında bunun dörtte bir hatta üçte birini vergiye verebilir ya, ne gerekli masraflarından ne de rahatlığına harcadığı paradan bir şey kırmaz. O da, gereksiz şeylere çarçur edeceği ya da saklayacağı parayı vergi diye verir. İşte, zenginin, bu artan oranlı vergiden yana bir derdi olmaması, bunu eşitsizlik saymaması gerek. Çünkü ne yoksul gibi gerekli masraflarından, ne de orta halli gibi rahatına harcadığı paradan olmaz. Orta halli de bu verginin kendisini gerekli şeylerden yoksun kılmadığını, ama fakiri daha da yoksullaştırdığını düşünürse pek yakınmamalı. Fakir adamsa sızlanabilir. Vergiyi haksız, adaletten uzak bulabilir; çünkü vergi, onu zenginden daha güç duruma sokmaktadır. Vergiden yana olanların görüşüne katılamaz, onlar zengini kayırır fakire acımazlar, diye düşünür. Biz de zenginler gibi, bu kentin insanıyız, onlar gibi, bu konseyin üyesiyiz, barış içinde yaşamaya belki de onlardan daha tutkunuz. Öyleyken, arkadaşlarım da ben de ancak tek uşak tutabiliriz; köye gitmek istesek tek atımızı koşabiliriz arabaya; hatta hava güzelse yürüyerek gidebiliriz. Hiçbirimizin bir pelerin ve bir mantodan fazlası yok; hava pelerin giymeye elverdiği zaman mantomu rehin verdiğim çok olmuştur. Gene de bu sıkıntılı durumumuza acımazlar; gerekti mi vergimizi tıklar tıklar öderiz. Ama, artan oranlı vergiyi ödemek için zenginler üç dört hizmetçilerine yol verseler, uşağın yerine bir çocuk alsalar ya da ahırlarından birkaç atla katırı satsalar büyük yaygaralar kopar.

Nasıl hepimiz aynı kentin insanları isek, nasıl hep birbirimizin aynı isek, haklı ve âdil bir vergileme de hepimize aynı ölçüler içinde bir yaşayış sağlayan vergileme olmalı. Köye yaya gitmek zengin için niye benden daha güç olsun? Benim akranım, benim gibi Floransa'da doğmuş zengin, tek pelerini var diye niye benden daha çok utansın? Tek uşağa kalıp, gece yatarken çizmelerini kendi başına ya da karısının, çocuklarının yardımıyla çıkaracak diye telâşlanacak ne var? Hepimiz insan soyundansak, zenginler sayıca bizden epeyi az olduklarını, bizim de onlarla aynı oylara sahip olduğumuzu biliyorlarsa, sanırım ağızlarını açmazlar.

Bu verginin kente de zararlı olduğunu, çünkü kente şan verenlerin, kentin ihtiyaçlarını karşılayanların, fakirlere el uzatanların, zenginler olduğunu söylüyorlar. Bu görüş de açıkça yanlış. Onların zenginliklerinin gerek kamuya gerekse bireye yararı, zararının yanında devede kulak kalır. Bana kalırsa, hiçbir vatandaşın, 100 ya da 150 dükadan çok geliri olamayacağını şart koşan bir yasa çıkarsak, kente en yararlı işi yapmış olurduk. Böyle bir yasamız olmadığı için, şu, sizlere sunduğumuz artan oranlı vergi gibi vergilerimiz olmalı. Şu söylediğim miktar, dürüst bir insanın namuslu bir yaşayış sürmesine yeter. Bundan çoğu, başkalarının hakkından yemek olur.

Bildiğiniz gibi, kentimizin doğal kaynakları, pek sınırlı. Öyle ki, bütün vatandaşların geçimini kırı kıtına karşılayabiliyor bu. Onun için, birinin fazla toprağı var mı, bu ötekilerin zararınadır. Biri ihtiyacından çoğunu alırsa, geridekilere yetecek birşey kalmaz. Elimizde iyisinden on tane pelerin yapmaya yetecek kumaş olduğunu düşünün; ilk iki üç kişi kumaşı bol bol kestirirse, ötekilere pelerin yapacak kumaş kalmaz. Bizim toprağımız da, herkesin payı eşit olursa, sözgelisi, iki bin kişinin geçimini karşılar; ama kentlilerden bazılarının elinde gereğinden çoğu bulunursa, bu büyük toprak mülkiyeti başkalarına zarar verir; çünkü onları gerekli paylarından yoksun kılar. Herkese gereğince yetebilecek olan kumaş öylesine kötü dağılmış ki, adamın birinin pelerini üç keré sarmalanacak kadar geniş, üstelik yerlerde sürünen upuzun bir de kuyruğı var; öteki adama kumaşın zerresi kalmamış.

Baylar, sanmayın ki bunları uyduruyorum. Kentin yöneticileri de bu konuları bilirler. Yunan'daki devletler içinde hiçbiri Sparta'dan, İtalya'dakilerden de hiçbiri Roma'dan daha soylu, daha bilgelik dolu, daha iyi yönetimli yerler değildi. Sparta'lılar o ünlü anayasalarını yaptıkları zaman, ülkelerin bütün topraklarını vatandaşlar arasında eşitce böldüler. Roma, böylesine kesenkes bir eşitlik sağlayamadı ama, orada da hiçbir vatandaşın belirli bir toprak parçasından daha çoğuna sahip olamayacağı, sahip olursa, o fazlalığın elinden alınacağı, kendisinin de cezalandırılacağını şart koşan bir yasa vardı. Bu iki hükümden biri yürürlükte olsun istedim. Ama bizim canımız tatlıdır. Öyle ameliyatlara, kuvvetli ilâçlara gelemeyiz. Onun için, hiç değilse hafif bir merhem kullanalım: kimseden elindeki toprağı almaya, elinde gereğinden çok bulunanları soyup soğana çevirmeye ya da cezalandırmaya girişmeyelim. Ama öyle bir vergi koyalım ki onlara, bunu ödemek için ellerindeki satsın, ya da ellerindeki o fazlalığı ülkeye bırakmak zorunda kalsınlar.

Baylar, boş lâflara kulak asmaz, gerçeği iyi değerlendirebilirseniz, kentimizde topraklarının o dolgun geliri ile geçinenlerden başka işe yaramaz, asalak adam bulunmadığını göreceksiniz. İş, önceden dediğim gibi, bunların, başkalarının zararına haklarından çoğunu elde etmeleriyle bitmiyor. Kıtlık zamanlarında yiyecekleri pek yüksek fiyatlardan satabilmek için, o günedeyin istif etmekten başka şey düşünmeyenler, kenti soyanlar hep onlar.

Bunların çoğu refah içinde doğup büyümüştür. Bu öyle bir refah ki onu sürdürmek için sıkıntıya girmek, çalışmak istemez. Onlar, saraylarda rahat ömür sürmeye, iyi hizmet görmeye, gösterişli giysilere alışkındırlar. Bütün bunlarla kente zararları dokunur; çocukları da kendileri gibi şımarık yetişir, işe yaramaz, kamu yararına çalışmayı bilmezler. Hiçbiri çalışıp pişmemiştir. Üstelik herkeşe kötü örnektirler; çünkü aynı kentin iyi soydan gelen bir insanı gerek evinde gerekse dışarıda onlar gibi yaşayamadığı için utanç duyar, onlar gibi olabilmek için, ya kendini tüketmeli ya da el altından para kazanmanın yollarını aramalı. Söylenmeyecek kötülükler doğar bundan. İnanın bana, kentimiz için, zenginlerin sorumlu olduğu bu korkunç israftan daha kötü bir leke, daha düzensiz bir durum yaratılamaz. İnsanlar zenginleri örnek alıp güçlerinin ötesinde harcayamadıkları zaman, bilgeliğe değil para kazanmaya, onurluluğa değil, yüksek mevkilere, soyluluğa değil paraya önem verirler. Para için her şeyi yapar, dürüstlükten ayrılırlar. Komşularından, Kiliseden, hastahanelerden, halktan çalarlar; kazanma, daha doğrusu, başkalarını soyma fırsatı bulamadılar mı bilgeliği, onuru, yurtlarını ve Tanrı'yı da satarlar..

Umarım ki, sizlere, büyük serveti olanların yarattığı kötülükleri gösterdim. Dahası var. Bu adamlar güzel giyinmek, saygı görmek, çalışmaksızın büyük ve güvenli bir gelir sahibi olmak isterler. Bir insanın geçimini sağlamak için gerekli olan çalışmaya da yanaşmazlar. Neler düşünürler bilir misiniz? Daha da yükseklerini, anayasayı değiştirmeyi, kente tiranlığı getirmeyi düşünürler. Her sınıfta iyi adamlar vardır elbet; onun için derim ki, tümü değil ama çoğu özgürlüğe, halk yönetimine düşmandır. Daha orta karar gelirleri olsaydı, evlerini geçindirmeyi, zamanı gelince kızlarını evlendirmeyi düşünürler, devlet gücünü elde etmek için beyinlerini çatlatacak zamanı, fırsatı bulamazlardı. İsrafın yıktığı adamları biliriz. Bunlar, zenginleri örnek alıp ayaklarını yorganlarına göre uzatmayan, yeni yeni şeylere özenenlerdir. Görüyorsunuz iyi dağılmamış servetin ne kötülükler yarattığını.

Bu durum zenginlere de zararlıdır. Çünkü, çoluk çocuklarını bolluk ve tembellik içinde, alın teriyle tek kuruş kazanamayacak duruma getirip bırakırlar. İnsanlara talih hep gülmez ya. Böyle bir şey oldu mu, kendilerini koruyacak, geçimlerini sağlayabilecek çalışmayı becerikliliği gösteremez, çabucak acıklı duruma düşerler. Büyük servetlere yaslanarak, zenginlik içinde büyümüş gençlerin çokkez kötü yollara, düşkünlüğe sürüklendiğini söylemek bile gereksiz. Talihsizlik filân olmasa da kendi kusurları ile fakirleşip gider bunlar. Keşke fakir olsalar; fakirlik içinde doğup büyüyen, zenginlere kötü görünen bir yaşayışı istekle kabul edenler gibi, güçlüğü alışkın olacakları ya da sırf gerekli şeylerle uğraşacakları için öyle bir yaşayışa kapılmayacaklardı. Talihsizlikle ya da kendi kusurlarıyla, parasız pulsuz kalmasalar bile, bu masraflı, insanı tüketen yaşayış ömürlerini kısaltır, onları mutsuzluğa götürür. İnmeli, romlu, üreli, onları başkalarından önce göçeren, yaşarken de yaşayışlarını zehir eden daha binbir çeşit hastalıklı şu zengin adamlara bir bakın. Çok daha alçak gönüllü bir yaşayış onları böyle mi yapardı?

Böyle büyük servetlilerin kentin ihtiyaçlarını karşılayarak yararlı olduklarını düşünmeyin sakın.. Doğrusu bunun tam tersi. Yaşayışlarının masraflılığından, gelirlerinin önceden belli değil de, havalara, kıtıklara bağlı oluşundan ötürü, bu insanlar aslında doğru dürüst bir şey kazanamazlar. Adlarını vermeyeyim; mülkü olanlardan istediğinizle gidin konuşun, çoğu hep borç içindedir. Vaktini hesap düzeltmekle geçirir, kimseye de bir şey ödemezler. Öyle, kente şan man vermezler. Kentin şanı onların sokaklarda, piyasa yerinde parlak, renkli mantolar, ışıltılı ipek pelerinler içinde kabara kabara dolaşmaları değildir. Kente şan verenler, her zaman, bütün sorunlarımızda söylenecek ve yapılacak şeyi bilen, yurdunu seven, kent içte-dışta sıkıntıya düştüğü zaman kendilerine güvenilebilecek olanlardır. Bir kente şan verenler onu yaşatanlar, onu yüceltenlerdir. Roma'lılarda, halk, tarlasında sırf kendi başına çalışacak kadar, yoksul olan vatandaşları arayıp bulur, onları Konsül ya da Diktatör yaparmış. Kente gelebilmesi için, o adama araba filân gönderdiklerini sanmayın sakın. Tıpkı benim gibi, yürüyerek gelmiş köyden.

Zenginlerin başkalarına el uzattığı da doğru değil. Yukarıda dediğim gibi, tersine, hep başkalarından borç alır ve aslında yabancı ya da köylü olan kâhya, uşak ve hizmetçilere ya da atlara, kuşlara, köpeklere harcarlar. Bütün bunlar kente, kentlilere yarar-

lı değil zararlıdır. Ekmeği halkın ağzından alıp yabancılara ve hayvanlara vermekten başka şey değildir bu..

Daha çok şeyler söyleyebilirim: Ama kısacası, fazla mülke sahip olmanın iyi olmadığı, kente, kentlilere, hatta mülk sahibine bile sayısız zararlar getirdiğidir. Buna karşılık, «büyük servet mademki zararlıdır, sadece büyük mülkleri değil, zengin tacirleri, bankerleri, devlet borcundan yüksek faiz sağlayanları da vergilemeli» denebilir. Mülk sahipleri için söylediklerimi, aynı nedenlerle, bu sonuncusu için de söyleyebilirim. Ama tacirler için durum başka. Yaptıklarının kolay iş olmaması bir yana, zenginlikleri de öyle geleceği güvenli bir şey değil. Çok kez zengin, büyük tacir gibi görünen biri, bakıyorsunuz topu atmak üzere olan bir adamcağızmış. Tacirlerin serveti kimseye zarar vermez. Kentlilerin payından alınmış bir şey değildir ki.. Malını dışarıda bir yere satarak kazandığı para, o kazanmasa ne kente ne de kentten birinin kesesine girecekti. Gerçekten, tâcir, zenginleşmek için bu parayı onlardan almıyor, fakat, bu parayı Floransa'ya getirmekle onların da yararına bir iş yapmış oluyor. Tacirlerin iyi kazanması başkasının kazancına engel olmaz. Onlar yiyecekleri istif edip kıtlık da yaratmazlar; tersine, yokluk zamanlarında dışardan yiyecek getirerek bolluk sağlarlar. Tacirlerin geçimleri için çalışmaları gerektiği ve ticarete dayanan servet sürekli çalışma istediği için, ne bu adamlar ne de çocukları, tembelliğe alışmaz. Tersine, işlerini büyütmeye çalışırlar. İşlerinden kazandıkları parayla, mülkten geçinenler gibi har vurup harman savuramazlar. Onun için, onlar gibi gösterişe kalkışmaz, kötü örnek olmazlar. Hele, artan oranlı bir vergi koyarsak, onları doğru yoldan çıkarabilecek büyük mülkleri filân satın almaya girişmeyecek, daha tutumlu, ve alçak gönüllü olacaklardır. Tacirlerle bankerler, kentin de dünyanın da barış içinde olmasını isterler, yoksa ticaretlerini yapamazlar tabii. Vakitlerini işlerini ve kârlarını düşünmeye verirler. Yani, halkın yönetimini kısıtlama yollarına kafa yoramaz, o türlü tutkulara kapılmazlar. Bunlar kente ve halka yararlı olan, şan veren insanlardır. Tacirler çok çalışkan, tembellerden çok daha canlı adamlar olmaktan başka, saraylar, kiliseler, dükkânlar yaptırarak kenti onarır, yoksullara iş bulurlar. Gerekince kente para sağlarlar, dışarıdan kredi alırlar. Dünyanın her yeriyle alışverişleri olduğu için, her yerden bilgi ve haber edinmekte çok yararlı olurlar. Kentin çocukları için para harcar, onları tembellik içine bırakmaz, dışarı gönderir ya da burada dükkânlarda çalıştırırlar. Kentin zanaatkârlarına, işçilere para verirler. Onun için, tacirlerimizi hem topluluğa hem de bireye yararlı saymalı,

geniş mülk sahiplerinin sayısını azaltmaya koyulmalıyız. Çünkü, kente, başka insanlara, hatta kendilerine zararlıdır onlar.

Baylar, boş gerekçelerle, bu verginin haksız olduğunu tutturuların, gene kendi çıkarlarına olacak ya, zorla hizaya getirilmesini diliyorum. Herkës bu verginin nasıl haklı ve yerinde olduğunu apaçık görebilir. Bunu görenler, artan oranlı toprak vergisini kabul etmekle kalmamalı, vergiyi, bir yığın mülkü olanlara bunları bıraktıracakcasına kullanmalılar. Önceden de söyledim, bu işin yararı büyük olduğu gibi, herkesin topluluk içinde eşitliğini de sağlayacaktır. Topumuz aynı kentin, aynı yerin insanlarıyız. Öyle ise, gerçekte de eşit olacağız.

VERGİYE KARŞI OLAN GÖRÜŞ

Pek saygıdeğer Baylar,

Kentimizin, hiçbir zaman kurtuluş ya da çökmeyele bugünkü gibi, yüz yüze gelmediği gerçeğini söylemeğe girişirken, bu sözümde iyice haklı olduğuma inanıyorum. Tanrı'nın izniyle, kentimiz en uygun düzen içinde, özgür, halkça yönetilen bir yer. Şüphe yok ki bu yaşayışımızı düzenle ve ağır başlılıkla sürdürürsek, halkımızın mutluluğunu artırmaya ara vermez ve herkesi durumundan olabildiğince hoşnut kılarırsak, kentimiz barış, birlik, refah içinde yükselecektir. Böylesine sağlam temele dayanan kentimiz dış sorunların hakkından geleceği gibi, egemenliğimizi genişletecek, ününü geçmiştekinin ötesine ulaştıracaktır. Ne var ki, kurulu düzenin alt üst edilmesine izin verir, kentliler arasında rütbe ve mevki farklarını ortadan kaldırmaya girişir ve kendimizi boş, akıldışı düşüncelerin akıntısına kaptırırsak, şaşkına döner, birbirimize gireriz. Böyle bir şey kentin bugün içine düştüğü dertler karşısında elimizi ayağımızı bağlayacağı gibi, bizi hemen büyük bir felâkete, yıkılma tehlikesine sürükler. İşte onun için, soylu kentliler, kentin kaderi siz yöneticilerin elindedir. Düşüncesiz, taşkın adamların sözlerine kulak vermeyiniz; yeni, cafcaflı tekliflere kanmayınız kolaylıkla; eskiden beri süregeldiğimiz yaşayışımızın bozulmasına izin vermeyiniz. Dileğimiz, her şeyi ölçülü, kararlı olarak gözden geçirmeniz, böylelikle kentin birliğini pekiştirmeniz, bizi ölüme bile götürebilecek bir kargaşalığın doğmasını önlemenizdir.

Size sunulan teklif dürüstlükten uzak, yadsınamayacak aşırılıkta birşeydir. Benden önce konuşan sözcü, bu Konsey'in kentin özgürlük ve birliğini korumakla, herkesin barış içinde yaşamasını

sağlamakla görevli olduğunu, anlaşmazlık yaratmanın zararlı yasa ve kurallara yol açtığını bilerek dilini tutabilir, öyle düşünce-sizce, sizlere tehlikeli bir yönetimin yolunu göstermekten çekine-bilirdi. Oysa, burada yaptığı densizliğe şaşıp kaldım. Ama bunun için ona teşekkür edelim; nifak tohumlarını ekeyim derken öyle büyük bir heyecan ve ölçsüzlük içinde konuştu ki, boyuna çeliş-meler, olmayacak önermeler söyledi durdu. Öyle ki, kör olmayan herkes sözlerinin gerçeklerden nasıl da uzak olduğunu görebilir.

Devlette eşitliğin iyi ve gerçekten gerekli bir şey olduğunu ka-bul ederim; çünkü özgürlüğün temelidir. Ama yerleştirmeye ça-lıştığımız adalet, hiçbir vatandaşın ötekini ezmemesi, bütün kentli-lerin yasa ve yönetim karşısında eşitliği ve Konsey'de her kişinin oyunun bir başkasınıninkine denk olması demek. Özgürlüğün olduğu yerde eşitlikten anlaşılan budur. Yoksa, herkesin bunlar dışında da başkaları ile eşit olması değildir. Eşitlik kimsenin birbirinden farklı olmaması anlamına gelseydi, bütün mülkleri ve paraları top-layıp, zengine neyse fakire de o kadar ayırıp, her kişiye dağıtmak gerekirdi. Tabii, devlet görevlerini de böyle dağıtsak, aptal, uygun-suz, ya da kötü biri, akıllı, değerli ve iyi bir insan gibi, bir *gonfali-onere*, *dieci* ya da *balia* ya üye, elçi ya da bakan olabilir. İşte, her şeyi böyle ayırım gözetmeksizin yaparsak, çalışkanlığı, bilgelik ve iyiliği ortadan silmiş, bütün dünyayı kasıp kavuracak korkunç bir kargaşalık yaratmış oluruz. Böyle yaparsak, emrinizde çalışan işçi-ler, köylüler, uşaklar her yönden size eşit olmak isteyecekler, sayı-ca üstün olduklarını bilerek size dilediklerini yaptıracaklardır. Fa-kat özgür yaşayabilmek için bugünkü eşitliği değiştirmeden, orta karar bir durumda sürdürüp gitmek, kentliler arasındaki bütün ayırımları ortadan kaldıracak yollara yanaşmamak gerek. Çünkü, Tanrı insanları ve öteki şeyleri eşit yaratmamıştır. Dünyanın nere-sine giderseniz gidin, yasa benim malımı komşumunkinden ayırır. Hepimizin iyiliği için bu böyledir. Bir yerde kentlilerden biri ya da birkaçının çalışarak satın alınmış, babadan kalma ya da rasgele elde edilmiş, ama ötekilere göre daha geniş toprakları varsa, bu, dünyanın her yerinde insanın hakkıyla elde edebileceği servet ve mülklere sahip olmasına yer veren yasalarla, inanışlarla destekle-nir. Servetleri yasa ile vergi ile sahiplerinden almak isteyenler, dünyanın düzenini değiştirmeye isteklenenler, korsanlara ve katil-lere yaraşır bir haksızlığa, adaletsizliğe kalkışanlardır.

Bu konseye üye olan adamın, Solon'a özenerek, yasalaştırmak istediği rezillik, böyle iyi devletlerde cezalandırılmıyor işte. Bu adam haklarımızın, her kişinin güvenle yaşayıp gidebilmesinden,

daha güçlülerce soyulmamasından başka bir nedene dayanmadığını unutmuş görünüyor. Fakat onun istediği, hakkıyla edinilmiş servetleri zorla alıp bölmek için özgürlüğümüzden yararlanmaktır. Öyle ki, haksızlık ve eşitsizliğin dikâlâsı olan bir yasayı haklı göstermek için sabrınızı iyice kötüye kullandı.

Kente zenginlerin fakirlerden daha çok vermesi gerektiğini söylerlerse, bu doğrudur derim. 300 dükalık gelirin 30 unu vergi verenle, 100 dükalık gelirin 10 unu ya da 50 dükânın 5 ini vergi veren aynı şeyi vermiş olurlar. Adalet ya da adaletsizlik bu ölçekle, yani herkesin aynı oranda ödemesiyle ölçülür. Dikkat edilirse, bu, herkes için eşit bir yükür. Her kişinin aynı masrafları yapabileceği doğru olamaz. Herkes, içinde bulunduğu durum neye elverirse o kadar harcayacaktır. Fakir adamın tek hizmetçisi ve tek pelerini varsa onu ayıplayamayız; ama bundan fazlasına göz dikerse ayıptır. Bunun gibi, pek harcamayan zengini de haklı olarak herkes ayıplar, diline dolar. İnsanların gelirlerine ve niteliklerine göre farklı yerleri var. Özgür ve her kişinin aynı yasa ve yönetime bağlı olduğu bir kentte bile, insanlar ayrı ayrı niteliktedirler. Bazıları doğuştan soylu, ötekilerden daha iyi ailelerden gelmedir. Bu ayrıcalıkları gidermeye çalışmak, bir evin bütün odalarını aynı kata indirmeye çalışmak gibidir.

Onun için, gelirinin onda birinin alınmasından zengin de fakir kadar zarar görür. Onun da gerekli masrafları fakirinki gibi etkilendir. Çünkü herkesin gerekli masrafı bir değildir. Her kişinin topluluktaki yerine göre değişir bunlar. Zengin durumunu bozmamak için çok harcamak zorundadır; fakir de az harcar. Benim gibi orta halli birinin masrafları da orta karardır. Zenginlere fakirlerden daha çok vergi yüklemenin başka, çok daha dürüst yolları var. Gerçekten, son yıllarda *ventine dispiacenti* ve *arbitri liberi* gibi birtakım harçlar vardı ya.. Ortalığı kırıp geçirecek bir vergiyi kabul etmektense, ne yapalım, kentin böyle bazı eşitsizliklere katlanması daha doğru ve hayırlı olacak. İnsanların ellerindekileri yasalara dayanarak almak gibi bir zorbalığın yaratacağı haksızlık ve adaletsizliğin, sırf bu kente değil, bütün dünyaya sonsuz zararı vardır. Devletin servetli, soylu aileden gelme pek tanınmış bir çok vatandaşını gücendirmesinin ne kötü bir şey olduğunu düşündünüz mü? Bu, anlaşmazlıklara fırsat vermek, ihtilâli körüklemek, *Piero de Medici*'ye kapımızı açmak demek değil midir?

Devlet yönetenlerin ilk gözönünde tutacakları, her şeyi, akla uygun olarak herkesin durumdan hoşnutluk duyacağı gibi düzenle-

mek, kimsede yeni bir düzen isteme düşüncesini uyandırmamaktır. Kent bir gövde, kentliler de onun üyeleridir; onlardan biri kötü duruma düşse, gövde iyi durumda sayılmaz. Kentlilerden bazıları ötekilerin baskısı, kötü yönetimi altındaysa orada özgürlük yoktur. Özgürlüğümüze kavuştuğumuz zaman amacımız bu değil, herkesin güvenle olduğu durumda kalabilmesiydi. Yoksa, öteki yol, tiranlığı göz göre göre kabullenmekten başka bir şey değildir. Bu, adaletsizliği bir yana, doğuracağı uyuşmazlıklar, kötü sonuçlardan ötürü pek de uzun süremez zaten. Bazıları durumundan hoşnut olmadı mı bölünme başlamış demektir. Bölünme başladı mı kararlılıktan söz edilemez. İncil'de dediği gibi, bölünen her kiralık sonunda çöker.

Benden önce konuşan sözcü, mülkü olanların kente zararlı olduğunu, çünkü büyüklüğe özendiklerini, yeni şeylere, halkın yönetimini kısıtlamaya heveslendiklerini söyledi. Böyle konuşmakla, iyice ön yargılara kapıldığını ya da dünyadan haberi olmadığını göstermiş oldu. Çünkü, gerçek tam tersi. Ata sözü diyor ya, eli kötü olan kâğıtları yeniden karıştırır. Kimse iyi durumunu isteyerek bırakmaz. Zenginler de, hele servetleri elden bırakamayacakları mülklerle, mallarından mülklerinden olmamak için pek dikkatli davranırlar. Hiç şüphem yok, haklarımızı ölçüyle kullanırsak, zorbalığa kalkışmazsak, zenginler kargaşalığın mı düzenin mi yerleşeceğini bilmemenin yarattığı bugünkü kararsızlıklarından kurtulacaklar, düzenli bir halk yönetimiyle rahata kavuşacaklardır.

Düşünün ki, hasılatı düşük olduğu için bu vergiyi çok para getirmek için de kullanamayacağız. Ama vergi sadece zenginlere yüklenecek, onları soyup soğana çevirecek, topraklarını satmaya zorlayacaktır. İşte verginin adaletsizliğini, savunucularının kötü niyetini görüyorsunuz. Bu vergi kamuya yaramayacağı gibi bireylere de zararlı olacak.

Benden önceki sözcünün fazla mal mülkün uygunsuzluklar yarattığı yolundaki sözlerine, ayrıntılarına inerek karşılık vermek istemiyorum. Çünkü, sözlerinin hemen tümü yersiz ve yanlıştır. Gereksiz harcamalar gerçekten kente pek zararlıdır. Ama bunu yapanlar mülkü olanlar değil, cephelerinde hazır para bulunanlardır. Gereksiz harcamaların hem çok harcayanlara, hem de kötü örnek olarak, zararlı sayılacağı da doğru; ama, bunun, adamdan hakkıyla sahip olduğu şeyleri almakla ne ilgisi var? Öteki kentler gibi biz de, aşırı harcamalara yasayla ve akıllıca tedbirlerle gem vuralım. Bir, adam haksız yoldan bir yığın para kazanabiliyorsa, bunu

yasa ile önleyelim, adamı cezalandıralım. Ama adamdan hakkıyla, kitabına uygun kazandığı şeyleri kinle geri almaya girişmeyelim. Bazı insanların mülkü çok diye ötekilere pek bir şey kalmayacağı da doğru değil. Paralı olanların topraksız kaldığını hiç görmedim. Talihsizlikle ya da kendi kusurlarından ellerindekini satmak zorunda kalmışlarsa başka. Yani bazıları topraksızsa, bu, paraları olmadığı içindir. Şüphesiz artan oranlı vergi, bu yönden hiç de işe yaramayacak, mülk sahiplerini topraklarını satmaya zorlayacak, ama toprak satın alacak parası olmayanlar, yine ellerinde ne varsa onunla kalacaklar..

Benden önceki sözcü, Sparta'luların toprağı halka eşitçe dağıttıklarını, Roma'luların da belirli bir büyüklükten çoğunu yasakladıklarını söyledi. Bu doğru olmadığı gibi, işler de başka türlü aslında. Roma'luların toprağın bölünüşü dedikleri toprak yasası ayak takımının bir teklifiydi. Kabul edilmemiş, fakat böyle bir teklif bile nifak tohumlarının ekilmesine, ayaklanmalara yol açmıştı. Belirli bir toprak parçasından büyüğünü almaya engel olan yasa kabul edilmiş, ama uygulanmamış, çünkü bir şeye yaramamış, skandal yaratmıştı. Sparta'da toprağın bölündüğü doğrudur. Çünkü o kenti yönetenlerin amaçları başkaydı; silâhlı, sıkı bir düzen kurmak istiyorlardı. Orada insanlar askeri eğitimden, savaşıclıktan başka bir şey düşünmezlerdi. Yöneticiler kentlilerin bütün parasına puluna, servetin yarattığı bütün rahatlık ve keyif verici şeylere el koymuş, sert, sıkı bir yaşama düzeni kurmuşlardı. Kötülemek istemiyorum, çünkü o devlete saygı duyarım. Ancak, gerek böyle bir yaşayışın doğurduğu engelleri, gerekse o düzenin umulan sonuçlara erişemediğini göz önüne getirince, yüz yıllardan beri başka bir kent ya da devletin bir daha o yolu seçmediğini söyleyebiliyoruz. Bugün insanları böyle bir yaşayışa zorlamak sadece mülklerini değil, para, mal ne var ne yoksa tümünü ellerinden alan bir düzenin benzerini kurmaya kalkışmak olacak şey mi? Bu iş, mülk işi değil sadece. Bir örnek benimsenirse ya tümünü uygulamalı ya da hiç işe girişmemeli. Kim böyle bir yaşayış istiyorsa Sparta'lılar gibi silâhları kuşanmalıdır. Biz silâh milâh istemeyiz. Bize bunu yaptırmak, eskidenberi alışageldiğimiz yaşayışı bıraktırmak kolay değil. Egemenliğimizi, özgürlüğümüzü korumak için paramızla yabancı askerleri ve başka birçok şeyi kiralarız. Kentimizi servetlerimizden başka neyle koruyabiliriz ki?

O sözleri söylemesi kolay, ama yapması pek değil. Bunların tümünü birden uygulamaya girişemezsiniz; birini yapayım deyip ötekileri bıraksanız, düzen değil kargaşalık olur sonu. Adamın bi-

ri, benden önce konuşan gibi, toprak sahiplerinin köküne kibrit suyu ekip tacirlerle bankerleri rahat bırakmayı teklif etti mi, çelişmeler içinde demektir; birini zayıflatmadan ötekini vurmamak olacak şey değil. Tacirle bankerin mülk satın alınmasına, böylece, şimdiden soyunun sopunun geleceğini sağlamasına engel olursanız, çalışmasının anlamı kalmaz; ticaret yapma isteğini yitirir elinde olmadan; çifte çubuğa kavuşamaz. Tacirlerin bu çalışmasının nedenlerinden biri de, şöyle iyi bir toprak satın alıp, çoluk çocuğuna rahatça yaşayabilecekleri bir yer hazırlamaktır. Onları bundan alıkoymak, ellerini kesmekle birdir. Paralarını pullarını verecek yer bulamazlarsa (ellerindeki herşeyi iş alanında harcayamayacakları bir yana, servetlerinden bir parçasını da yanlarında tutmak isterler), paralarını çekmeceye kilitler ya da tefeciliğe kalkışırlar. Toprak sahiplerine yüklenmenin sonu bunlar hep.

Daha beteri de var. Zenginleri mülklerinden edecek bir kötülüğe elimizi bulaştırdık ve kenti böyle aşırılıklarla yönetmeye başladık mı, tacirlerle bankerler, büyük mülklerin işi bittikten sonra sıranın kendilerine gelmeyeceğine nasıl inansınlar? Çünkü, söylediğim gibi, artan oranlı vergi, yükü ağır olsa da az hasılat getirdiği ve üstüste kullanılmak gerektiği için, mülkleri soyma oyunu kısa zamanda bitiverecektir. Tacirler bundan ürkecek, haklı olarak servetlerini gizlemek için işlerini bırakacak, belki de gidip başka yerlerde yaşamayı düşünecekler. Hatırlarsanız, benden önceki sözcü, devlet borcundan faiz alanların başına böyle şeyler gelmesini istiyordu. Ona kalsa, mülkü olanları, kentin anayoluna dikilip yasa ve adalet adına soyacak. Eğer bu haksız, kötü yolların kapısı bir açılırsa; sizler, iyi bir halk yönetimini ve özgürlüğü kötüye kullanan bu kışkırtıcı ve bozgunculara kulak verirsiniz; fakirler, hakkıyla kendilerine düşen bu vergi yükünden sıyrılmak için zenginleri adaletsizce, yıkarcasına vergilemekten çekinmezlerse, yağmacıların tümü ortaya çıkacak, şekerpâre diye sundukları zehirler, canattıkları tüm kötülükler ortaya dökülecek.

Bakın, nerede böyle şeytanca teklifler hoşgörülmeğe, kent sağduyuyla değil de başıbozukların hevesiyle yönetilmeye başlarsa, kargaşalık, düzensizlik alır yürür; kentler ya çıkan uyuşmazlıklarla, ya da insanları kötü yola sapıp adaletsiz yasalar ve ayaklanmalara başvurarak servete ve şan verici şeylere göz diktikleri için yokolur giderler. Bilgelik, çalışkanlık ve dürüstlüğü yerini miskinlik, açgözlülük, serserilik ve tüm kötülükler alır. Bu işlere, bizimki gibi yeni ve sallantılı bir düzen şöyle dursun, geleneksel, oturmuş, güvenli bir özgürlüğe dayanan düzenler bile dayanamaz. *Ciampi* ayak-

lanması geçmişimizde yazılı; yaşayanlar da bilir o ayaklanmanın kentimizi nasıl uçurumun yanına sürüklediğini. O başıbozuklukların kökünün bugünkülerden daha zararlı olduğunu sanmayın; daha hafifti onlar. Ufak ufak başlayan şeyler, önem vermezsek çabucak büyüyüverirler; kimse duramaz karşılarında.

Hele durumuza bir bakıverin. Topraklarımızın gözbebeği, sevgili Pisa bizim değil bugün. Kapımızda, bizi altmış yıl boyunduruğu altında tutmuş en güçlü düşmanımız bekliyor. Aramızda, bizim içimizde bile dostlarının, onu tutanların bulunduğuna şüphe yok. Bu sözlerimin doğruluğuna inanıyorsanız, içimizde uyuşmazlıkların çıkması, yönetimin gitgide kötüleşmesi, hoşnutsuzluk duyanların artması, zengin ve önemli kişilerin küstürülmesiyle işlerin büsbütün sarpa sarmasına izin vermemelisiniz. Bu düzensizlikler, Pisa'yı ele geçirmemize fırsat vermez, sizi de prenslerin gözünden düşürür; kentte Piero de Medici'yi tutan her adamın yanına, dünyasından bezdirmeseniz, düzenli ve güvenli yaşayacağına inansa, bizim gibi ona düşman olacak on kişi daha katılır.

Baylar, eğer özgürlük ve barış içindeki yaşayışımızı sürdürmek, kentimize eski üstünlüğünü, ününü kazandırmak istiyorsanız, maksatlı ve bozguncu teklifler yapanları bir yana itiniz; vatandaşlar arasında birlik ve kardeşliği artırınız; işlerinizi, her kişinin siz yöneticilere güvenerek, malını mülkünü ve yerini bırakmadan rahatça yaşayabileceği gibi hakla, sağduyuyla yürütünüz. Kente pek yararı filân olmayacak şu artan oranlı vergi gibi, mülküyle geçinenlerin rahatını kaçırabilecek herşeyi kesip atınız. Böyle yaparsanız, akli başında her insan, özgürlüğü ve bu yönetimi başının üstünde tutacak, halk birlik, kardeşlik içinde yaşayacak, gerek iç gerekse dış işlerimizde bir devletin erişebileceği en yüksek mutluluk bizi bekleyecek. Fakat, öteki yolu tutarsanız, başta da dedim ya, bu fakir kent hızla korkunç bir uçuruma sürüklenir; bunun suçlusu da bizden başkası olmaz elbet.

Çeviren : Bilsay KURUÇ